

Дивата свиня – познаваме ли я?

Атудже Ахмед, Петър Генов

Всички познати днес раси на домашната свиня произлизат от вида дива свиня (*Sus scrofa*). Те са възникнали под влияние на изкуствения отбор. Най-старите находки от домашна свиня, датиращи от 8000 г. пр.Хр., са от Кримския полуостров.

В миналото свинята е била основен източник на месо, но и свещено животно. В Древна Гърция е била принасяна в жертва на боговете, а в Древен Египет я използвали за утѣпкване в кал-

та на оризовите зърна при сеитба. Основното ѝ предназначение обаче си остава използване на месото ѝ за храна, докато другите домашни животни като овца, коза, крава, кон могат да бъдат използвани за мляко, вълна, месо и като работна сила. От друга страна, те се хранят с трева, която може и да е суха, но е достатъчна да задоволи техните нужди. Освен това могат да бъдат контролирани. Тогава възниква въпросът, кои животни е било логично да бъдат пренесени по време на дългия миграционен път? Всички други, но не и свинята.

Въпросът за гоместикацията на дивата свиня (*Sus scrofa*) в Европа и Азия е разглеждан още през XIX в., като са издигнати две хипотези – първата, че е била опитомена в Западна Азия, а втората, че това е ставало повсеместно. Според нас по-вероятна е втората хипотеза.

Не трябва да се съмняваме, че племената, съставени от ловци събирачи, са знаели, че

в гъсталациите край реките и езерата, където обикновено са се спирали да ношуват по време на дългия път, се крият диви свине. Убивайки майката, те спокойно могли да отгледат

малките, които се опитомяват бързо. Защо тогава трябва да превозват това капризно по отношение на храна (не яде суха трева или рови замръзналата почва) и поведение (не се подчинява на човека), когато може да го намери на място. От друга страна, това е единственото домашно животно, което има широко разпространение в дива форма и се кръстосва свободно с нея, което е още едно доказателство в поддръжка на втората хипотеза.

Тялото на дивата свиня е сплеснато от страни. Главата ѝ е продълговата, конусовидна и завършва с рило (зурла). Предната част е по-висока от задната. В областта на плещите главно възрастните мъжки имат подкожен рогов пласт, дебел 3 см, наречен „броня“, който ги предпазва в борбата с неприятелите. Очите са малки, разположени дълбоко. Това позволява на животното да се провира и през най-гъстите храсталаци, без да ги затваря. Долните кучешки зъби на

мъжките са силно развити. Те са триръбести и до тригодишна възраст растат нагоре, а след това се извиват назад. Тези зъби се наричат бойници или глуги и служат за разкъсване корените на дърветата или за борба с враговете. Козината на дивата свиня е сиво-кафява до черно-кафява. Тя е остра, груба и се нарича четина. На гърба е права и понякога стига до десетина сантиметра дължина. В основата на четината има мека козина. Дивата свиня тежи обикновено около 100 – 120 kg, но отделни мъжки екземпляри могат да стигнат и до 300 kg. Такъв случай има през 2014 г., когато в Западна Стара планина само на около 40 km от София на лов за диви свине ловците отстрелват 284-килограмов глизан, а през 2009 г. в Мадан споменават за индивид, тежащ 310 kg.

Сватбеният ѝ период протича обикновено от декември до януари, а понякога продължава и до февруари. Бременността трае 4 месеца. Щом наближи времето за раждане, женската си приготвя леговище на тихо място в някой храсталак, което застила със сухи листа и трева. В него ражда от 5 до 10 малки, които след две седмици започват сами да ровят и да си търсят храна. Те са изпъстрени с надлъжни тъмнокафяви ивици с жълтеникав оттенък.

Дивата свиня е сравнително жизнен и устойчив вид. Благодарение на своята изключителна екологична пластичност и висок размножителен потенциал (средно от 6 родени малки оцеляват 2 – 3), тя възстановява и увеличава бързо своите запаси, като се приспособява с удивителна лекота към почти всички горски местообитания. Живее в гористите места с гъсталаци, блатата и обраслите с тръстика брегове на реките. Винаги предпочита местности, в които тече вода, тъй като обича да се каля през горещите летни дни. През деня спи или почива, скрита в някое добре запазено място, а през нощта излиза да си търси храна. Има силно развит слух и обоняние. Зрението ѝ е по-слабо. Живее на стада, които особено през зимата са доста големи – по 20 – 30 индивида на различна възраст. Само старите

Проф. д.б.н. Петър Генов е работил в Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания (бивш Институт по зоология) към БАН от 1978 г. до 2010 г. Световнопризнат учен по дивата свиня. Изследванията му са свързани с изучаване на едрите бозайници. Издал е две книги – „Поведение на животните“ (2014) и „Вълкът – произход, легенди и вярвания, биология и екология“ (2015).

Гл.ас. д-р Атидж Ахмед е завършила екология и опазване на околната среда в Лесотехническия университет. Има магистърска степен в Биологическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ по специалност Зоология на гръбначните животни. От 2014 г. работи в ИБЕИ-БАН. Изучава едрите бозайници в България като мечка, вълк, благороден елен, сърна, дива свиня, муфлон, дива коза.

Дивата свиня живее на стада, които особено през зимата са доста големи – по 20 – 30 индивида на различна възраст. Само старите глгани живеят поединично

глгани живеят поединично. Дивата свиня не е привързана към местообитанието си и нерядко странства от един район в друг, като само за една нощ може да измине 30 – 40 км. Същевременно е много предпазлива. Излиза внимателно от скривалището си, за да търси храна. Тя е всеядно животно, препитава се както с растителна, така и с животинска храна. Яде жълъди, кестени,

орехи, царевича, картофи, цвекло, червеи, насекоми и техните ларви, мишки, птици и дори мърша.

Неприятели на дивата свиня са предимно вълците, особено през студените снежни зими. Малките се нападат и от лисици. Чумата, шапът, туберкулозата, огненицата и др. често стават причина за масово намаляване на популациите ѝ.

Женската ражда от 5 до 10 малки, които след две седмици започват сами да ровят и да си търсят храна. Козината им е изпъстрена с надлъжни тъмнокафяви ивици с жълтеникав оттенък

Дивата свиня обитава почти цяла Европа и Средна Азия. У нас в миналото е била широко разпространена, но поради щетите, които нанася на селското стопанство и вследствие на браконьерството е била безпощадно избивана. През 1952 г., когато е първото ѝ преброяване, нейната численост е била едва 2381 броя. В резултат на това са предприети мерки за увеличаване количеството на дивите свине. За увеличаването на числеността ѝ са помогнали и създадените от бившето Министерство на горите и горската промишленост 4 ферми във „Воден“, „Шерба“, „Паламара“ и в горите край Бяла. Оттук 1200 техни питомци получили нови местообитания по територията на цялата страна, включително по поречията на Тунджа, Арда и Марица, както и по някои острови на Дунав. Голяма роля изиграха и някои мероприятия като регулиране на ползването, унищожаване на техните естествени неприятели (вълците), подхранване през зимата и др. Сега нейните запаси са отново възстановени в Рила, Родопите, Стара планина, Странджа, Добруджа, Лудогорието и др. Таксационните данни от пролетта на 2016 г. показва наличност около 88 948 диви свине. През 2015 г. са отстреляни 29 757 индивиди, или 33 % от пролетната численост за 2015 г., наброяваща около 90 130 животни. Тези данни са приблизителни, защото както таксацията, така и отстрелът не са точни. На основата на горепосочените данни според приетите норми ползване-

то при нея е определено на 62 % от запаса, или 55 135 бр. Това мероприятие е необходимо и от стопанска гледна точка, тъй като тези животни нанасят значителни щети на селското и горското стопанство. Независимо от настъпилите промени по отношение на стопанисването на ловните животни и тенденцията за тяхното намаляване, дивата свиня запази своето разпространение и увеличи числеността си. Голямо влияние за това, особено в пограничните райони, оказва събарянето на оградата по границата ни. По информация на местни хора в районите, граничещи с Гърция, след тази дейност дивите свине се увеличили, което е констатирано както с по-честите срещи на хората с тях, така и с увеличените вреди, нанесени от животните върху селскостопанските култури.

Дивата свиня безспорно вреди на селското и ловното стопанство, защото разравя ливадите и нивите, засети с царевица, картофи, овес и др., изяжда яйцата и малките на полезния дивеч. От друга страна, тя е полезна, тъй като чрез постоянно разрохкване на почвата спомага за естественото възобновяване на горите. Ловът на диви свине е разрешен от 1 октомври до 31 януари. Той е интересен и увлекателен, наситен с много емоции. С основание се смята за спорт на смелите. За съжаление, ежегодно се регистрират голям брой злополуки от острите зъби на глиганите и това налага да се подхожда към тях с по-голяма предпазливост.

Дивата свиня в гревните легенди и митологии

Поради своята сила, смелост, издръжливост глиганът е бил представян като положително животно в различни легенди и религии, но не липсват и определени като носител на злото и разрухата.

За значението на вида се споменава още от времето на Древен Египет. Херодот описва, че в Египет са били отглеждани огромни стада от свине, които са служели за разравяне на тинята и утъпкване на оризовите зърна. Консумацията на месото им е било забранено. Но в определени случаи, когато имало пълнолуние, при което се правели жертвоприношения за бога на плодородието, било позволено да се яде свинско месо.

Жителите на Етрурия, за да узаконят брака си, поднасяли като жертва свиня.

Дивата свиня в Япония била символ на сила, а за античните германци – на героизъм.

В Индия глиганът е едно от превъплъщенията на бог Вишну при второто му слизание на земята. В иконографията този бог често е изобразяван с глиганска глава.

В много от гревните митологии глиганът е синоним на слънце, огън, а острата изправена четина символизира пламък или слънчеви лъчи. Той е бил принадлежност на Арес, Артемида, Хермес, Посейдон, хранел се с жълъди на свещения дъб, с трюфели, за които се е смятало, че се раждат от удара на гръмотевици. Слънчевият бог Аполон се е появявал с образа на глигана. Той е бил съперник на мечката за храна в йерархи-

ята на животните – между лъва и змея. Също е символизирил луна, лунно животно. Лунната Артемида е изпратила мощен глиган на краля на Етолия, Каледон, който не почел богинята с жертва, тоест глиганът е бил жертвено животно и на Артемида.

При много народи в миналото глиганът е бил олицетворение на първична сила, излизайки от леговището си, той рови и оре земята, както килът разсича морето. По подобие на муцуната му човек е построил ралото. Неговата сила и смелост са по-страшни от тези на мечката, откъдето идва и пословицата: „Когато отиваш да убиваш мечка, приготви легло, когато отиваш за глиган, приготви се за смърт“ – мечката може да те рани, а глиганът те убива.

В Скандинавската митология дивата свиня и конят са символ на плодовитост, богатство, атрибути на бог Фрейр, на когото през зимата са принасяли жертва череп от дива свиня.

При келтите това животно е символ на религиозна класа. Наг черепа му са произнасяли клетви. Бяла дива свиня е била герб на Ричард III, последния крал на династията Йорк.

При траките ловът на глигани бил изпитание на смелостта на бъдещия цар. Глиганът за траките бил символ на силите на хаоса и победата над него донесла възстановяване на космическия ред. Битката на героя с глигана осигурявала на героя власт и безсмъртие.

В митологията на славяните пък глиганските зъби били използвани като средство против магии. ■

